

CONTRIBUCIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL AL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

Organització de les Nacions
Unides per a l'Educació,
la Ciència i la Cultura

CENTRE UNESCO DE CATALUNYA
UNESCOCAT

Amb el suport de:

Fundación Biodiversidad

MONTSENY

Amb la col·laboració de:

■ museu etnològic del montseny ■
LA GABELLA
■ arbúcies ■

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
**Centre de Promoció
de la Cultura Popular
i Tradicional Catalana**

CONTRIBUCIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL AL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

1. TRADICIONS I EXPRESSIONS ORALS

UNESCOCAT

	DIMENSIÓ AMBIENTAL	DIMENSIÓ SOCIAL	DIMENSIÓ ECONÒMICA
LLEGENDES	Les llegendes proporcionen coneixements sobre els indrets on estan localitzades i sobre la seva temàtica. El coneixement del territori pot contribuir a la sensibilització personal respecte de l'entorn natural i, per tant, de forma indirecta a la preservació d'aquest entorn.		
DITES	Les dites proporcionen coneixements sobre el territori perquè es refereixen a l'activitat agrícola i a la meteorologia, sobre les poblacions properes i sobre el calendari. En el mateix sentit que les llegendes, tot coneixement del medi, a través de la sensibilització personal, pot arribar a ser-ne un factor de conservació. Algunes dites fan referència a pràctiques agrícoles adaptades a les característiques climatològiques o geogràfiques del medi.	Les tradicions i expressions orals, pel fet que es transmeten oralment i, per tant, en un àmbit més o menys reduït, traspassen un sentiment de pertinença a la població local. Aquest sentiment d'identitat, en tant que és col·lectiu, contribueix a millorar la cohesió social entre els habitants. L'educació, ja sigui formal o no formal, és una oportunitat excel·lent per donar a conèixer i mantenir vius molts d'aquests elements de la cultura local, com les llegendes, endevinalles i el vocabulari autòcton. La transmissió de la tradició oral crea un vincle entre el transmissor i el receptor que dona lloc al diàleg intergeneracional basat en l'autoritat i l'experiència de la gent gran. De les tradicions orals se'n deriva el respecte cap a la vellesa.	Les llegendes, les dites, les endevinalles, el vocabulari autòcton i les creences poden ser primeres matèries a partir de les quals desenvolupar productes i serveis. Poden ser la base de llibres, publicacions o rutes temàtiques, a més de ser objecte de teatralitzacions. Aquests productes es podrien destinar tant a la població local com als consumidors externs; d'aquesta manera es fomentaria un turisme cultural i de qualitat.
ENDEVINALLES	Les endevinalles són una forma lúdica de coneixement del medi.		
VOCABULARI AUTÒCTON	Gran part d'aquest vocabulari reflecteix la biodiversitat perquè es refereix a les espècies autòctones o a aquelles de les quals se'n fa un ús determinat, a la geografia, a través dels topònims locals, etc. Utilitzar paraules pròpies per definir alguns elements fa que hom els senti més propers i, per tant, promou la salvaguarda d'aquests elements.		
CREENCES			

CONTRIBUCIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL AL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

2. ARTS DE L'ESPECTACLE

UNESCOCAT

	DIMENSIÓ AMBIENTAL	DIMENSIÓ SOCIAL	DIMENSIÓ ECONÒMICA
MÚSIQUES, CANÇONS I DANSES	Les cançons populars, a través de la seva lletra, proporcionen coneixements sobre el medi. Tot coneixement, en el mateix sentit que pel que fa a les expressions orals, pot contribuir a la sensibilització col·lectiva envers el medi natural i, per tant, acabar essent un factor de preservació de l'entorn.	L'aportació bàsica d'aquestes activitats a la comunitat és l'expressió individual i comunitària d'una forma lúdica i alegre: la cultura del lleure. Generalment es practica en grup, propiciant la trobada de persones en un espai determinat i, consegüentment, de diàleg i debat. Les arts de l'espectacle solen ser activitats més cooperatives que competitives en què es facilita i es promou la participació activa, la qual genera empatia entre els participants reforçant la cohesió social de la població local. Les arts de l'espectacle inclouen activitats per a totes les franges d'edat, els jocs s'adrecen més aviat als infants, tot i que no exclusivament, i els esports a infants, adolescents i adults. D'altres, com la música, les danses i el teatre, acullen totes les edats dins de la mateixa activitat, millorant el diàleg intergeneracional i el sentiment de comunitat. Totes aquestes activitats fomenten les formes d'expressió artística, l'expressió corporal, el treball en equip, la salut personal, la millora de la qualitat de vida o el respecte per l'entorn, entre d'altres. La incorporació de cançons i danses a les activitats escolars així com la pràctica d'esports i jocs tradicionals en garanteix la transmissió i la salvaguarda i potencia la identificació amb la cultura local.	Quan les arts de l'espectacle puguin atraure turisme cultural, serà una font d'ingressos per a la població local dedicada als serveis. La visita a una activitat concreta, pot generar l'interès per visitar altres espais i aportar beneficis econòmics per al conjunt del sector serveis. Aquest tipus de turisme serà respectuós amb l'entorn natural i cultural, ja que és el motiu de la visita.
JOCS I ESPORTS TRADICIONALS	La pràctica de les activitats a l'aire lliure porta implícita valors de respecte envers l'entorn que l'acull. Tot i així, cal avaluar l'impacte que produeixen aquestes activitats, ja que pot ser positiu o negatiu per al medi natural, en tant que en alguns casos aquestes activitats poden posar en perill el dret de les generacions futures a gaudir del territori.		
TEATRE			

CONTRIBUCIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL AL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

3. PRÀCTIQUES SOCIALS, RITUALS I ESDEVENIMENTS FESTIUS

UNESCOCAT

	DIMENSIÓ AMBIENTAL	DIMENSIÓ SOCIAL	DIMENSIÓ ECONÒMICA
FESTES, FIRES I APLECS	Tenen una identificació molt clara amb l'entorn que les acull perquè potencien la consciència col·lectiva de pertinença a l'entorn. Algunes de les fires i festes tenen com a centre temàtic algun element del patrimoni natural. Conservar l'entorn és important per poder mantenir aquestes festes, fires i aplecs.	Les festes, fires i aplecs mantenen i reproduïxen els vincles que uneixen els membres d'una societat reforçant la solidaritat del grup. Són una oportunitat per convocar la comunitat local i fer-la visible, millorant la consciència de col·lectivitat. Un lloc de trobada on, a més de potenciar-se la cohesió social, es poden intercanviar opinions, recursos i fins i tot crear enllaços entre les persones i les seves activitats. Els aplecs són una forma d'apropiació festiva d'un indret comunal. Es potencia la participació activa de la població local i es crea debat sobre el seu propi desenvolupament.	Les festes i els aplecs, igual que en el cas de les arts de l'espectacle, poden aportar un turisme cultural que activa tot el sector serveis del territori. Les fires potencien la comercialització dels productes locals, donant a conèixer, en un àmbit més ampli, els productes del Montseny (per exemple, la producció de mel, l'elaboració de formatges, les castanyes, els bolets i la producció de vi, entre d'altres). També es potencia el sector primari i secundari de la població local, perquè es dona certa viabilitat econòmica a les seves activitats. Són un espai que permet promoure els oficis i activitats tradicionals i que, per tant, també contribueix a la seva viabilitat.
FORMES TRADICIONALS D'ORGANITZACIÓ POLÍTICA, ECONÒMICA, JURÍDICA I SOCIAL	Els factors culturals d'un indret determinat marquen la relació que la població té amb el medi ambient. En tractar-se de formes d'organització de la població local, les decisions que es puguin prendre estan d'acord amb la realitat local. Les comunitats de regants, per exemple, són formes d'organització per fer un ús col·lectiu sostenible de l'aigua, deixant la possibilitat a les generacions futures de gaudir d'aquest recurs.	Es tracta de grups amb un nivell de participació activa elevat. Algunes d'aquestes formes d'organització comparteixen objectius entre diferents sectors productius, milloren el diàleg entre els diferents sectors sobre la pròpia forma de desenvolupament i faciliten la participació en la definició dels criteris d'assignació de recursos. S'enforteix l'autonomia de les persones i l'apoderament de la societat sobre els seus recursos. El treball en equip que es requereix promou un espai de coneixement col·lectiu, debat i diàleg que acaba repercutint en una societat més solidària.	Pel fet de tractar-se d'organitzacions molt locals que, en alguns casos gestionen recursos limitats, cal pensar en dos tipus de beneficis econòmics: els derivats d'utilitzar un recurs determinat i els que es puguin obtenir de les activitats que es duguin a terme. Aquests beneficis recauran directament sobre la població local. Un exemple són els mercats locals que promouen la producció i el comerç de proximitat, evitant el transport i disminuint intermediaris, deixant tot el valor afegit al territori.
MEMÒRIA ORAL	Els coneixements i la identificació amb esdeveniments passats, pot contribuir a crear una voluntat de protecció envers l'entorn. Per exemple, el coneixement d'un gran incendi forestal i de les seves conseqüències ha portat a unes mesures i una conscienciació general sobre la importància de la prevenció. De la mateixa manera que el reconeixement d'un paisatge associat a un esdeveniment històric contribueix a la preservació d'aquell entorn.	Recordar i transmetre alguns esdeveniments importants per al territori aporta coneixement i reflexió col·lectiva sobre les causes i les conseqüències d'alguns fets. Això pot contribuir a refermar la identitat i el sentiment de pertinença a un territori. També es millora el diàleg intergeneracional, en tant que la transmissió dels fets es fa dels grans als joves i als infants.	Pot ser matèria prima per desenvolupar productes o serveis derivats d'aquests coneixements. Podrien ser llibres, rutes temàtiques o teatralitzacions. En aquest cas els productes anirien adreçats als consumidors externs, perquè puguin conèixer la memòria del territori i a la població local perquè la memòria no es perdi.

CONTRIBUCIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL AL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

4. CONEIXEMENTS I USOS RELACIONATS AMB LA NATURA I L'UNIVERS

UNESCOCAT

	DIMENSIÓ AMBIENTAL	DIMENSIÓ SOCIAL	DIMENSIÓ ECONÒMICA
SABERS RELACIONATS AMB L'ALIMENTACIÓ	<p>La cuina i l'alimentació estan en constant evolució per la influència de productes externs, que sovint enriqueixen la dieta, cal, però, utilitzar els productes de proximitat sempre que sigui possible. Els factors culturals d'una societat determinen el comportament que aquesta societat té amb el seu consum. L'ús de productes de proximitat és, en si mateix, una mesura de sostenibilitat, ja que s'eviten els transports, els emmagatzematges i els intermediaris, amb els consegüents costos ambientals que aquestes activitats comporten. Si l'alimentació se segueix basant en els productes locals, no es posa en dubte que les generacions futures hi puguin tenir accés. Tot i això, cal establir mesures de protecció i salvaguarda de l'agrobiodiversitat local, principalment potenciant el coneixement de les varietats locals amenaçades i en perill d'extinció.</p>	<p>Sovint els coneixements relacionats amb l'alimentació són col·lectius. Diferents sectors de la població tenen coneixement sobre un o altre element. És per això que es creen sinèrgies entre les diferents persones interessades en el tema, potenciant la cohesió social i el diàleg. Utilitzar els productes autòctons reforça la llibertat individual de consum i de salut. La transmissió familiar d'aquests sabers potencia el diàleg intergeneracional. A partir de la difusió d'aquesta alimentació es pot millorar el diàleg entre el món rural i el món urbà. D'aquí se'n poden extreure recursos educatius basats en l'alimentació equilibrada, la cura del medi ambient o la valorització i visualització del món rural, entre d'altres.</p>	<p>La cuina de temporada i de proximitat pot aportar un turisme gastronòmic de qualitat. A més activaria el sector serveis al voltant de la restauració i el turisme de natura o cultural. Els beneficis econòmics recaurien en el sector de la restauració principalment, però també en els productors agropecuaris, en els caçadors, els recol·lectors i en tota la xarxa de serveis associats al turisme.</p>
CONEIXEMENTS I PRÀCTIQUES SOBRE EL MEDI	<p>Els coneixements i pràctiques locals sobre el medi són principalment les activitats agrosilvoramaderes. La pràctica sostenible d'aquestes activitats, en base a la capacitat de càrrega dels ecosistemes, pot aportar la generació i manteniment del paisatge en el mosaic agroforestal típic de la zona. Aquest tipus de paisatge, discontinu i variat, disminueix la vulnerabilitat davant de les grans perturbacions, beneficia la biodiversitat, ajuda a la regulació hídrica de les conques i manté els boscos com a embornals de carboni, entre d'altres serveis ambientals. Aquestes pràctiques asseguren que les generacions futures podran gaudir dels recursos naturals necessaris per poder viure amb un nivell de vida acceptable. Cal, però, garantir que aquestes activitats es mantinguin de manera sostenible.</p>	<p>La llibertat personal de participar en els àmbits familiars i col·lectius enforteix l'autonomia de les persones. Permet assentar les bases per a l'establiment de famílies que es puguin dedicar a l'activitat primària en el territori i d'aquesta manera mantenir la població local, frenant el despoblament del medi rural. S'aconsegueix un apoderament per part de la població local gràcies al domini dels recursos. Promoure la formació específica pot contribuir a generar ocupació en el sector primari entre la població local. A més contribueix a la qualitat de vida a través de l'oci, la medicina tradicional i la producció de cultura i paisatge, el qual també és motiu de gaudi. D'altra banda és construeix una base per a l'educació ambiental, a través de llocs físics on poder experimentar i observar la relació que les comunitats i el seu sistema socioeconòmic han establert amb el paisatge al llarg del temps.</p>	<p>El coneixement del medi i el manteniment del paisatge constitueixen l'objecte fonamental del turisme de natura. L'ús responsable dels recursos naturals acabarà portant un desenvolupament econòmic sostenible en el temps per als productors locals. A més, la producció basada en els coneixements tradicionals del medi, porta associada un nivell de qualitat que fa augmentar el valor dels productes. La comercialització local dels productes, tant frescos com elaborats, donarà viabilitat econòmica a l'activitat de la població que s'hi dedica.</p>

CONTRIBUCIÓ DEL PATRIMONI CULTURAL IMMATERIAL AL DESENVOLUPAMENT SOSTENIBLE

5. TÈCNIQUES ARTESANALS TRADICIONALS

UNESCOCAT

	DIMENSIÓ AMBIENTAL	DIMENSIÓ SOCIAL	DIMENSIÓ ECONÒMICA
TÈCNIQUES ARTESANALS TRADICIONALS	<p>Per norma general les tècniques artesanals utilitzen la primera matèria local. Acostumen a ser produccions de petita escala, de manera que són respectuoses amb la capacitat de càrrega d'extracció de recursos. El fet de voler obtenir aquestes matèries primeres d'una qualitat determinada implica preservar-ne els hàbitats. S'assegura l'accés als recursos de les generacions futures.</p>	<p>Poder viure i treballar en un mateix indret fa que la gent que escull aquest tipus de vida es realitzi personalment i n'amplia la llibertat individual. Infon sentiment de pertinença a la població artesana i permet assentar les bases per a l'establiment de famílies que es puguin dedicar a aquesta activitat en el territori. La transmissió d'aquestes tècniques crea un vincle entre les diferents generacions que hi treballen, capacita i dóna l'oportunitat a les generacions més joves de guanyar-se la vida.</p>	<p>En el context tecnològic en què ens trobem, l'art de recuperar oficis tradicionals és el que dóna valor als productes artesans. La comercialització d'aquest tipus de producte pot aportar una font d'ingressos a la població que s'hi dediqui. Si les matèries primeres són locals també s'aporta viabilitat econòmica a la població que es dedica a l'extracció/producció de les matèries primeres, fent que tot el valor afegit sigui en benefici de la població local.</p>

Els quadres anteriors tenen l'objectiu de visualitzar la contribució del patrimoni cultural immaterial al desenvolupament sostenible i facilitar la definició d'accions concretes relacionades amb els elements de l'inventari.

Tot i que no és l'objectiu del projecte, perquè correspon bàsicament als òrgans de gestió de la reserva de la biosfera, tot seguit s'exposen a tall d'exemple i sense la pretensió de ser exhaustius, algunes idees que es podrien desenvolupar per avançar cap al desenvolupament sostenible del territori:

➔ **Crear la marca “Reserva de la Biosfera del Montseny”**

La creació de la marca “Reserva de la Biosfera del Montseny” que garanteixi que els productes i serveis associats a la marca han estat produïts a la reserva tenint en compte unes garanties de sostenibilitat, tant pel que fa a l'extracció i ús de recursos com al procés de producció, seria, sens dubte, un instrument que permetria potenciar la comercialització d'aquests productes en un context de respecte al medi ambient i al benestar de les persones.

Els objectius d'establir una marca “Reserva de la Biosfera” són en plena concordança amb els objectius principals de la Carta Europea del Turisme Sostenible, és a saber:

- Fomentar les activitats econòmiques de la reserva
- Contribuir al desenvolupament sostenible de la reserva
- Crear una cultura empresarial amb responsabilitat ambiental i social
- Protegir i valorar el patrimoni natural i cultural
- Reforçar la identitat local i la cohesió social

➔ **Estudiar propostes** per al manteniment de l'entorn i del paisatge, com per exemple, els acords de custòdia del territori o bé l'establiment de mesures de compensació econòmica sobre la base de la filosofia dels Contractes Agraris de la Reserva de la Biosfera de Menorca, a través dels quals es dona suport econòmic a les explotacions agràries sostenibles.

➔ **Elaborar productes** per difondre el patrimoni cultural immaterial, tant entre la població local com entre els visitants, per exemple, crear el Calendari del Montseny, incloent-hi el calendari festiu, agrícola i lunar (tot vinculant-hi dites, llegendes i creences, tant les relacionades amb el món agrícola com les associades a les fases de la lluna).

➔ **Incorporar**, tant en l'educació formal com no formal, **el coneixement** de llegendes, cançons, danses, jocs tradicionals, teatre...

➔ **Promoure formació per a adults** sobre coneixements i pràctiques tradicionals en l'agricultura, ramaderia i explotació forestal, així com formació específica sobre els oficis tradicionals per tal de potenciar l'ocupació local i reactivar el sector.

➔ **Promoure formació entre la població local** sobre la reserva de la biosfera i el seu paper en el foment del desenvolupament sostenible.

➔ **Potenciar les xarxes** de productors i les fires d'intercanvi agrícola entre la població local per tal d'intercanviar i/o compartir llavors autòctones, maquinària, eines, etc. i contribuir a la protecció de l'agrobiodiversitat local, especialment d'aquelles varietats en perill d'extinció, tot evitant la pèrdua del coneixement associat a aquestes varietats autòctones.

➔ **Recuperar oficis tradicionals** com per exemple l'ofici de cisteller, tot utilitzant un recurs local, les vimeteres, i promovent-ne la comercialització en el territori.

➔ **Impulsar els intercanvis** de pràctiques i coneixements sobre el territori entre la població local del Montseny (estudiants, productors, artesans, ramaders, agricultors, etc.) amb altres reserves de la biosfera, en particular amb aquelles amb les quals està agermanada.